

İsrail Seçimlerinin Ortadoğu Barış Sürecine Etkisi

Süleyman SEYDİ*

ÖZET

Son dönemdeki seçimlerde net olarak görüldüğü üzere, İsrail Seçimleri Ortadoğu barış görüşmelerinin seyrini doğrudan etkilemektedir. Seçimler iç politikayla olduğu kadar, partilerin özellikle Filistin ve Arap dünyasına yönelik izleyeceği politikalarla da alakalıdır. Hatta çoğu zaman partilerin Filistin sorununa yaklaşımı seçmenlerin tercihinde en önemli etken olabilmektedir. Kurucu ideoloji ve toplum yapısıyla da alakalı olan bu durum İsrail seçimlerini dünyadaki diğer seçimlerden farklı kılmaktadır.

Bu çalışma İsrail seçimlerinin Ortadoğu barış görüşmelerine olan etkisini ele almaktadır. İlk olarak partilerin Filistin sorununa seçim öncesindeki yaklaşımları ve bunun seçim sonucuna olan etkisi değerlendirilecektir. Son olarak da İsrail seçmeninin sağcı politikalara doğru kaymaya başladığı üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: *İsrail Seçimleri, Likud, İşçi Partisi, İsrail sağ, Ortadoğu Barışı*

The Effect of Israeli elections on the Middle East Peace Process

ABSTRACT

As it can be seen at the last elections, the Israeli elections effect on the outcome of the Middle East peace process. The elections are usually relevant to Palestinian and Arab policies of the political parties as well as domestic issues. Most of time, the parties' approaches towards Palestinian problems can be one of the main factors of voters. This situation which has been, to some extent, relevant with the founding ideology and social structure makes Israeli elections unique if one compares with the other countries.

This study deals with the effects of Israeli elections on the Middle East peace process. Firstly it tries to analyze the parties' approaches towards the Palestinian problems in the pre-elections period and its effects on outcome of the elections. Lastly, it examines the fact that Israeli voters begin to incline to rights policies.

Keywords: *Israeli elections, Likud, Labor Party, Israeli right, Middle East Peace.*

Karmaşık kimliklerin farklı düşüncelerle birleştiği siyasi bir yapıya sahip olan İsrail'de, seçimlerin de buna bağlı olarak kendine has özellikleri vardır. İdeolojik temellere sahip İsrail siyasi partilerinin programları, İsrail vatandaşlarının zaman zaman diğerlerinininki ile birleşen veya kesişen bireysel, grupsal veya cemaat çıkarları etrafında şekillenmektedir. Seçim barajının düşük olması çok sayıda küçük partinin Knesset'e girmesine sebep olurken, çoklu koalisyonlar, ülkede istikrar sorunu yaratmaktadır. Koalisyonlar oluşurken de pazarlık payı temsil gücüne oranla oldukça yüksek olan

* Doç.Dr., SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

küçük partiler ülkenin iç ve dış politikasına etki edebilmektedir. Bu yapı içinde, çok sayıdaki aşırı milliyetçi ve din temelli küçük partinin Filistin ve Arap dünyasına yönelik İsrail politikasının oluşumuna doğrudan ya da dolaylı olarak etki etmesi kaçınılmaz olmaktadır. Dolayısıyla İsrail'de yapılan seçimlerin Filistin'e yönelik izlenecek politikalar üzerinde belirleyici olacağından bu çalışmada İsrail seçimlerinin iç politikaya dönük yönünden ziyade dış politikaya bakan yönü ile ele alınacaktır. Barış Görüşmelerinin başladığı 1990'ların başından itibaren partilerin Kudüs'ün statüsü, mülteci morunu, Yahudi yerleşimleri, Suriye ile yapılacak müzakereler ve Gazze'ye hâkim olan Hamas'a karşı takınılacak tavır gibi konularda sergiledikleri politikalar seçimlerin sonucu üzerine, dolayısıyla da Filistin-İsrail barış görüşmelerine de etki etmiştir/etmektedir.

İsrail seçimlerinin en önemli özelliği, siyasi partilerin Filistin ve Arap dünyasına yönelik politikalarının seçmen tercihi üzerinde belirleyici olmasıdır. Hatta çoğu zaman partilerin iç politikaya dönük mesajlarından ziyade Filistin sorununa yaklaşımı seçmenlerin tercihinde belirleyici faktör olabilmektedir. Barış görüşmelerinin başladığı 1990'lı yılların başından günümüze kadar geçen süreçte bu durum net olarak görülebilmektedir. Yitzhak Rabin liderliğindeki *İşçi (labor) Partisi* 1992 seçiminde Filistinliler ile masaya oturup barışı gerçekleştirme söylemi ile iktidara yürümüştü. 1996 seçimlerinde ise *Likud* lideri Netanyahu Filistin ile olan müzakerelere karşı oluşu ile hükümeti kurmayı başarmıştı. 1999 seçimlerinde bu sefer Barak tekrar barış sloganı ile seçmenlerin desteğini alırken, 2001 başbakanlık seçiminde ise Ariel Şaron yine Filistin sorunu üzerinden yürütülen yarışı önde tamamladı. 2006 ve 2009 seçimlerinde de durum bundan farklı değildi.

İsrail toplumu siyasi, tarihi, dini ve kültürel açıdan farklılık gösterdiğinden, parçalı yapının seçimlere direk etkisi de söz konusudur. İsrail devletini oluşturan Yahudi toplumu 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyıl boyunca Filistin coğrafyası dışından göç edenlerden oluştuğu için, geldikleri bölge itibarıyla toplum içerisinde bir ayrışma söz konusu olabilmektedir. Bu anlamda, başka birçok gruplar olmakla beraber, İsrail toplumu uzun süre genelde Aşkenazi ve Sefardi olmak üzere ikiye ayrıldı. Sefardi Ortadoğu, Kuzey Afrika, İspanya ve Portekiz kökenli Yahudilere denirken, Doğu Avrupa kökenli Yahudilere ise Aşkenazi denmektedir. Sefardiler daha ziyade dindar ve sağcı kimlikleri ile Filistinlilere yönelik sert politikaları savunurken, laik ve sol kimliğe sahip olan Aşkenaziler ise Filistinlilerle barış için masaya oturma taraftarı olabilmektedir. Ancak artık İsrail doğumluların oranı artmaya başladığı için bu ayrışma son zamanlarda eskisi kadar keskin olmamaktadır.

İsrail toplumunu sınıflara ayırmak bu kadar kolay değil elbet. Devleti, Mesih önderliğinde kurulmadığından dolayı gayri meşru sayan Yahudiler olduğu gibi, devletin kurulmasının yeni ve çok tehlikeli bir sürgünün başlangıcı olacağına inanan ve seçimlere ilgi duymayan anti-Siyonist grupların yanında sosyalist, liberal sağcı veya dindar Siyonistler de bulunmaktadır. Laikler ile ultra-Ortodoks Yahudiler arasında zaman sürekli bir çatışmanın yaşandığını da belirtmek gerekir.¹ Ayrıca işgal altındaki Filistin topraklarına yerleşen Yahudilerin oluşturdukları grubu da hesaba katmak gerekir. Bunlar daha ziyade radikal sağ ve aşırı milliyetçi ideolojiye sahip olmakla

¹ Robert O. Freedman, Religion, Politics, and the Israeli Elections of 1988, *Middle East Journal*, Vol. 43, No. 3, Summer, 1989, s. 406-422.

beraber her zaman zaman yeknesak bir yapı sergilememektedir. Böyle bir toplum yapısı içinde İsrail'deki değişik gruplar ideolojilerine ve kendi varlıklarının korunması noktasında geliştirdikleri politikalara göre serbestçe parti kurabilmektedir. Bunun sonucu olarak ülkede ciddi anlamda bir parti enflasyonu ortaya çıkmaktadır.

Bahsedildiği üzere İsrail'de birçok parti olsa da son zamanlara kadar İsrail'de temel iki büyük merkez parti vardı: sosyal demokrat *İşçi Partisi* ve sağcı *Likud*. 2006 seçimleri itibarıyla da bunlara *Kadima* eklendi. Bu grubaşmaya bir de Sovyet bloğunun dağılmasıyla 1987'den 1992'ye kadar süren ve İsrail siyasi hayatını etkileyen göçmenleri de eklemek gerekir. Ayrıca İsrail içinde yaşayan ve sayıları bir milyon 250 bini bulan İsraili Arapların kurdukları partileri de unutmamak gerekir. Buna ek olarak 1990'larda ilk defa Filistin ile barış görüşmelerine başlanması üzerine partilerde bölünmeler ve yeni partiler ve koalisyonlar da ortaya çıkmaya başladı. Zaten 1980'lerin başından itibaren Knesset'te temsil edilen partilerin sayısı 20'yi bulabilmekteydi. Bu kadar geniş siyasi yelpazenin olduğu İsrail'de seçimlerin sonucunu, barış sürecinin başladığı 1990'ların başından itibaren önemli oranda Kudüs'ün statüsünün belirlenmesi, Filistinli mültecilere geri dönüş hakkının verilmesi, Filistin topraklarındaki Yahudi yerleşim yerlerinin sökülmesi, Suriye ile barış görüşmelerinin yürütülmesi gibi konular belirlemektedir.

İsrail Seçim Sistemi

İsrail seçim sistemi devletin kuruluşundan beri nispi temsile dayanmaktadır. Milletvekilliği sayısının d'Hondt yöntemi² kullanılarak hesaplandığı İsrail seçim sisteminde, seçmenler parti listesindeki herhangi bir adaya değil, parti listesine oy vermektedir. Aynı seçim bölgeleri olmayıp bütün seçmenler aynı parti listesine oy vermektedir. 1969 İsrail Seçim Kanununa göre Knesset'tin (İsrail Parlamentosu) 120 Milletvekili dört yıllığına seçilir. Ancak dört yıllık süre dolmadan Knesset erken seçime karar verebilmektedir ki, 1988'den sonra yapılan seçimlerin çoğu genelde zamanından önce yapılmıştır. Yine İsrail seçim sistemine göre %2 oranında oy alan her parti Knesset'e girebilmektedir. Bu oran 1988 seçimlerine kadar %1 iken, 1992 yılında %1,5 olarak değiştirildi. 2006 yılı seçimi itibarıyla bu oran %2'ye çıkarılmıştır.³ Bu şekilde düşük bir baraj uygulaması bütün İsrail vatandaşlarının Knesset'te temsil hakkına kavuşmasını meşruluklarının devamı için önemli gören Manda dönemindeki anlayışın seçim sistemine yansması olarak algılanabilir. Bir anlamda devlet kurulurken İngiliz Manda yönetimi ve bölgenin Yahudi cemaatinin idari ve sosyal yapılanması aynen benimsenmiştir. O dönemdeki Yishuv⁴ siyasi kurumlarında eşitlik hâkimdi. Çünkü farklı grupların siyasi organlara mümkün olduğunca geniş katılımını sağlayarak siyasi

² Adını Belçikalı bir matematikçiden alan d'Hont yöntemi, basit bir hesaplama dayanır, artık oy bırakmaz ve en yüksek ortalama yöntemi gibi büyük partilere hafif bir üstünlük sağlar. Bu yöntemde önemli olan, bir nisbilik dizisi kurmaya yarayacak bir büyüklük sıralaması elde etmektir. Her partinin aldığı oy miktarı sırasıyla 1'e, 2'ye, 3'e, ... bölünür ve bu işlem o seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısına ulaşıncaya kadar devam ettirilir. Elde edilen paylar, parti farkı gözetmeksizin büyükten küçüğe sıralanır ve milletvekilleri bu paylara ve bu payın sahibi partilere dağıtılır. Büyük Partilere küçük de olsa avantaj sağlayan bu sistem, çevre ve/veya ülke barajı olarak uygulanabilmektedir. Mümtaz'er Türköne (ed.), *Siyaset*, Lotus yayınları, İstanbul, 2008, s.299.

³ The Electoral System in Israel, http://www.knesset.gov.il/description/eng/eng_mimshal_beh.htm, Erişim Tarihi: 06.06.2004.

⁴ İsrail devleti kurulmadan önceki dönemde Filistin topraklarındaki Yahudi Yerleşim yerlerine verilen ad.

meşruluk elde etme yolu izleniyordu. Bu anlayışın devletin kurulduktan sonraki sürece yansımaları, çok sayıda siyasi parti Knesset'te temsil hakkı elde etmesi olmuştur.⁵

120 sandalyeli Knesset'te hükümetin güvenoyu alabilmesi için salt çoğunluk olan 61 milletvekili sayısına ulaşması gerekmektedir. Siyasi yelpazesi çok geniş olduğundan hiçbir parti tek başına bu sayıya ulaşamayınca koalisyon kaçınılmaz olmaktadır. Bu durum aşırı milliyetçi ve dinci küçük partileri, İsrail merkez partilerinden birinin iktidara taşınmasında anahtar parti konumuna sokmaktadır. Hatta Knesset'te bir partinin üye sayısı düştükçe, üyelerin bireysel olarak siyasi etkileri artmaktadır.⁶ Merkez partiler hükümeti kurmak adına gerekli çoğunluğu sağlayabilmek için küçük partilerle seçim öncesi ittifak yapmak zorunda kalmaktadır. Seçim sonrasında da bu ittifaklar tek başına bir partiyi iktidara taşıyamadığı için seçime girdikleri partilerin dışındaki küçük partilerle de koalisyon kurma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Doğal olarak da sağ ve soldaki merkez partilerin seçim kampanyalarında ve seçimden sonra koalisyon pazarlıklarında bu grupları tatmin edecek söylemler ve uygulamalar ve de özellikle tavizler vermek zorunda kalıyorlar. Ancak bu durum İsrail'de istikrarlı bir hükümet kurulmasına ciddi engel teşkil etmektedir. Bu karmaşık yapı içerisinde Filistin-İsrail barışını gerçekleştirme yolunda İsrail tarafında önemli engeller çıkmasına neden olmaktadır. İsrail de bu sorunu çözmek için zaman zaman bazı adımlar attı. Seçim barajının az da olsa yukarı çekilmesi biraz da bu kaygının ürünüdür.

Knesset'ten hükümet çıkarmak konusunda yaşanan bu türden sıkıntının çözümüne yönelik olarak 1992 yılında seçim kanununda değişikliğe gidildi. İstikrarlı hükümet arayışlarının bir sonucu olarak gerçekleştirilen bu yeni seçim kanununa göre halk tarafından doğrudan seçilmiş bir başbakanın kabineyi oluşturması öngörüldü. Bu açıdan başkanlık sistemine benzemekle birlikte temelde parlamenter rejimdir. Önceki sistemde Cumhurbaşkanı hükümeti kurma görevini seçimden çıkan tabloya göre bunu gerçekleştirebilecek en yakın adaya veriyordu. Yeni sistem bu yetkiyi Cumhurbaşkanından alarak doğrudan halkın seçtiği kişiye verdi. Ayrıca bu yeni seçim yasası ile başbakanlık seçimleri ile milletvekili seçimlerinin aynı anda, ama farklı sandıklarda yapılması esası getirildi. Dolayısıyla bir parti az oy almış dahi olsa da başbakan aday olarak gösterdiği lider oyların çoğunu almışsa o parti hükümet kurma yetkisini elde etmiş oluyor. Aday gösterilebilmek için en az 30 yaşında, İsrail vatandaşı ve bir partinin lideri olanlar arasından 10 Knesset üyesi ya da seçme hakkına sahip 50 bin oy almak gerekiyordu. Ayrıca yeni düzenlemeye göre kabineye 18'den fazla bakan atanamayacak ve hepsi Knesset üyeliğine seçilebilir şartlara haiz olmak zorundaydı. (Önceki sistemde 24'e kadar bakan atanabiliyordu). Böylece başbakana koalisyon hükümetinde siyasi atamalara sınırlamalar getirildi. Öncesinde koalisyon üyelerine bedel olarak bakanlık veriliyordu. Yeni kanuna göre parlamenter rejimin gereği olarak seçilmiş başbakan ve kabinesi 45 gün içinde Knesset'te güvenoyu aramaktaydı. Knesset'in mutlak çoğunlukla kabineyi onaylamaması durumunda, başbakan görevden alınmış ve Parlamento feshedilmiş sayılıyor ve 60 gün içinde başbakanlık ve Knesset

⁵ Samuel Sager, "The Parliamentary System of Israel", Syracuse University Press, New York, 1985, s. 5 içinde Hikmet Özdemir, "Başbakanın Doğrudan Seçimi", *G.Ü. İ.İ.B.H. Dergisi*, 4/2000, s. 91.

⁶ Özdemir, *a.g.m.*, s. 93.

seçimleri yenileniyordu. Yenilenen seçimde tekrar seçilen başbakan yine Knesset'ten güvenoyu alamazsa üçüncü kez seçime katılma şansını kaybediyordu.⁷

Başbakanı doğrudan halkın oyu ile seçmenin ardında yatan temel düşünce, yürütmeyi yasamadan ayrı tutarak önceki hükümetlerin pozisyonlarını zayıflatan geleneksel pazarlık zorunluluğundan kurtarmak ya da başbakan adayının bu konuda elini daha da güçlendirmek; böylece son dönemlerdeki istikrarlı hükümet arayışlarına çare üretmekti. 1980'lerin sonunda *Likud* ile *İşçi Partisi* koalisyon hükümeti kurmak zorunda kaldığında başbakanın icra gücü oldukça sınırlanmıştı. Ayrıca özellikle küçük partilerin daha ziyade de dini partilerin istekleri hükümetin elini kolunu bağlar hale getirmeye başlaması üzerine böyle bir yeniliğe gidilme ihtiyacı doğdu. Eğer başbakanı doğrudan halk seçerse başbakan, koalisyonu çalışamaz hale getiren küçük partilerin isteklerini düşünmeksizin politikalarını uygulayabilecekti.⁸

İstikrarlı hükümet arayışlarına 1992'de kanunlaşmış ilk kez 1996 seçimlerinde uygulanan sistemin başarısı ilk uygulamada tartışma yarattı. Hikmet Özdemir, İsrail'in "1996 ve 1999'daki seçimlerde başbakanı doğrudan halkın seçmesi suretiyle istikrarlı hükümet arayışlarına son verdiğini ve "yürütmeyi tartışmasız istikrara kavuşturduğunu"⁹ söylese de bu çok erken bir yorum olmuş gözüküyor. Zira ilk uygulamada başbakan seçilen Benyamin Netanyahu'nun partisi *Likud* 31 sandalye elde ederek 35 sandalye elde eden *İşçi Partisi*'nin gerisinde kalmıştı. 17 Mayıs 1999'da seçimindeki başbakanlık yarışını yüzde 56,08 oranında bir oyla Ehud Barak kazanmıştı. Barak'ın en büyük rakibi İsrail Başbakanı ve *Likud* Başkanı Benyamin Netanyahu ise oyların yüzde 43,92'sini toplayabilmişti. Barak'ın partisi, 120 sandalyelik Knesset'te 26 sandalyenin sahibi olmuş, *Likud* ise 19 sandalye çıkarabilmişti.¹⁰ Sonuç itibarıyla hükümet kurma noktasında aşırı dinci ve sağcı partilere olan ihtiyaç ya da onların pazarlık güçleri aynen muhafaza edilmiş oldu. Zaten 2003 seçiminde bu uygulamadan vazgeçilip eski sisteme dönüldü. İstikrarlı hükümet arayışlarının İsrail'de henüz sonuç vermemesi bir yana, İsrail seçmenin gittikçe sağa doğru kayması başka istikrarsızlığa veya var olan istikrarsızlığın daha da zora girmesine sebep olacak gibi gözüküyor. Zira, en azından dış politikayı ilgilendirdiği kadarıyla, barış sürecinin bekleneni verememesinden dolayı sağa kayan seçmen kitlesi, barış yanlısı tavır alabilen *İşçi Partisi*'nin de gittikçe sağcı bir çizgiye doğru kaymasına sebep olmuş gözüküyor. Buradan hareketle *İşçi Partisi* ve ortaklarının kuruluştan beri süregelen hâkimiyetine 1977 seçiminde sağcı *Likud*'un son verdiği süreçten başlayarak, İsrail seçimlerini ve seçim sisteminin sonuçlara olan etkisini ele almak yerinde olacaktır.

İsrail Seçimlerinin Analizi

İsrail dış politikasının radikal değişimlere uğradığı önemli dönüm noktalarını ifade etmesi bakımından 1977, 1996 ve 2003 seçimleri İsrail tarihinde en kritik olanlarındandır. Kritik seçimler sadece yeni hükümeti ifade etmez. Daha ziyade yeni iktidarın politikalarının kısa ve orta vadede yaratacağı radikal sonuçlara işaret eden yeni bir dönemi ifade eder. Hatta bu sonuçlar uluslar arası arenada da bazı önemli etkiler

⁷ Don Peretz and Gideon Doron, "Israel's Elections: A Second Political Earthquake?", *The Middle East Journal*, Vol. 50, No.4, Autumn 1996, s. 531-32.

⁸ Ibid s. 530-31.

⁹ Özdemir, *a.g.m.*, 4/2000, s. 91.

¹⁰ Bkz. Tablo 3,4,5 ve 6.

doğurur. Mesela 1860 Amerikan seçimleri iç savaşı tetiklemiş ve sonuçta kölelik lağvedilmişti. 1932 seçimlerinde başkan Roosevelt'in getirdiği *New Deal Planı* ile ekonomik buhrana çözüm getirilmiş ve kapitalist sistem kurtarılmıştı. 1933 Seçimleri Almanya'da Nazileri iktidara getirmiş, 1989 Güney Afrika Seçimleri de Apartheid rejiminin sonucunu getirmişti.¹¹ Bu anlamda 1977'deki İsrail seçimi de *İşçi Partisi*'nin İsrail toplumu üzerindeki kuruluşun beri süre gelen hâkimiyetini sonlandırıp iki partinin hâkim olduğu bir sistem doğurdu. Ancak esas dönüşüm "Büyük İsrail" politikası izleyen dini Siyonizm taraftarı radikal gruplar ile işbirliğini geliştirerek İsrail'in Filistin'e yönelik izlediği dış politikalarını radikalleştiren *Likud*'un iktidara gelmesi oldu.¹²

Kamuoyu baskısı neticesinde 1984 ve 1988¹³ seçimlerinden sonra siyasi anlamdaki ezeli rakibi *Likud* ile milli hükümet kurmak durumunda kalmasının bir anlamda *İşçi Partisi*'nin sonunu getireceği iddia edilmişti. 1984'te kurulan milli hükümette *İşçi Partisi*, en azından İsrail ordusunun büyük bir kısmının 1978'de işgal ettiği Lübnan'dan çekilmesini sağladı. Ancak 1988 seçimleri ile oluşturulan kabine bu anlamda tam bir başarısızlıkla sonuçlandı. Sonunda *İşçi Partisi* hükümetten çekildi ve *Likud*, dini partilerin dışarıdan verdiği destekle bir hükümet kurmak durumunda kaldı. Bu gelişmenin 1992 seçimlerinde *İşçi Partisi*'nin lehine olması beklenen bir durum değildi. Aksine kamuoyu yoklamaları ve analizler *Likud*'un tekrar kazanacağına işaret ediyordu. Çünkü en azından bu yıllarda İsrail'e gelen kalabalık Yahudi göçmenlerin desteğinin de *Likud*'dan yana olması bekleniyordu.¹⁴

Ancak bu analizler bir faktörü gözden kaçırdılar. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte rakipsiz kalan Washington yönetimi, Ortadoğu'da yeni macera arayan Saddam Hüseyin karşısında Arapların desteğini almak için Filistin sorununa el atmak niyetindeydi. Ancak İsrail tarafında, Filistinliler ile barış görüşmelerini başlatmayı kabul eden bir muhatap bulması gerekiyordu. Zira Ekim 1991'de Madrid'de başlayan ve ilk olarak gerçekleşen İsrail-Filistin görüşmeleri *Likud* partisini zor durumda bıraktı. Zira koalisyonu oluşturan *Moledet* ve *Tehiya* adlı aşırı sağcı partiler barış görüşmelerine temelden karşıydı. Eğer görüşmeler Filistin'e otonomi ve Suriye'ye toprak verilmesi gibi konulara doğru kayarsa hükümetten çekilecekleri tehdidini savurdular. Olay bu noktaya doğru gitme eğilimi gösterince de *Likud*'dan ayrıldılar ve Likud Knesset'teki çoğunluğu kaybetti. Dolayısıyla Haziran 1992'de seçim kararı alındı. Bu durum Yitzhak Şamir'in *Likud* parti içi liderliğini de tartışmaya açtı. Şamir'in liderliğini ancak barış görüşmelerine karşı tavır almak kurtardı. Özellikle Filistin devleti söyleminin boşa çıkarılması için daha fazla yerleşimciyi Filistin topraklarına yerleştirme sloganını kullanması bu anlamda yapılan bir yatırımdı.¹⁵

¹¹ Sammy Smooha and Don Peretz, "Israel's 1992 Knesset Elections: Are they Critical?", *The Middle East Journal*, Vol. 47, No. 3, Summer 1993, s. 444-45.

¹² Don Peretz, "The Earthquake-Israel's Ninth Knesset Elections," *The Middle East Journal*, Vol. 31, No. 3, (Summer, 1977), pp. 251-266; Ayrıca bkz. Tablo 1.

¹³ Don Peretz and Sammy Smooha, "Israel's Twelfth Knesset Election: An All-Loser Game", *Middle East Journal*, Vol. 43, no. 3 (Summer 1989), s. 388-405.

¹⁴ Jonathan Marcus, "Israel's general Election: realignment or upheaval", *International Affairs*, Vol. 68, No.4, October 1992, s. 694-95.

¹⁵ *Ibid*, s. 693.

Ancak Şamir'in bu söylemi, Gazze ve Batı Şeria'da Yahudi yerleşim yerleri açılmasına yukarıda ifade edilen gerekçe ile karşı olan Washington yönetimi tarafından hiç de iyi karşılanmadı. George Bush yönetimi, İsrail'in şiddetle ihtiyaç duyduğu 10 milyar dolarlık borca karşılık, işgal altındaki Yahudi yerleşimlerinin dondurulması şartını koştu. Şamir özellikle bu sıralar Sovyetler Birliği'nden gelen yeni Yahudilerin oluşturduğu 250 bin seçmenin oyunu alabilmek ile Amerikan şartı arasında bir karar vermek durumunda kaldı. Sonunda barış karşıtı tavır sergileyince Amerikan yönetiminin desteğini kaybetti. Şamir'in bu tavrı karşısında Washington bir anlamda İsrail seçimlerine müdahalede bulundu. Filistin ile İsrail arasında Ortadoğu Barış sürecini başlatmak adına harekete geçen Washington, *İşçi Partisi*'nin milli hükümetten ayrılması için telkinde bulundu.¹⁶

1992 Seçimi ve Ortadoğu'da Barış Rüzgârı

Washington'un decreye girdiği sıralarda *İşçi Partisi* de iktidara gelebilmenin hesaplarını yapıyordu. Kendileri açısından partinin iki ileri geleni Rabin ile Perez arasında uyum sağlanmış olması bir artıydı. Ama en azından *Likud*'tan beş fazla sandalye alabilmesi lazımdı ki gelecek seçimlerde hükümet kurma garantisini elde etsin. Buradan hareketle Bush yönetiminin teklifini değerlendirdiler. Her şeyden önce yeni gelen göçmenlerin de işsizler ordusuna eklenmesi, ülkede ciddi ekonomik sorun yaratmıştı. Üstelik on beş yıllık *Likud* partisindeki yolsuzluklar da ayyuka çıkmış, ülkenin ekonomik durumu iç açıcı bir durumda değildi.¹⁷ Dolayısıyla Amerika'dan gelecek yardımlar iyi bir seçim yatırımı olacaktı. Sonuçta *İşçi Partisi* barış görüşmelerinden yana tavır aldı. Rabin seçim kampanyasını Filistin'e otonomi konusunda dokuz ay içerisinde bir anlaşmaya ulaşabilecekleri, Yahudi yerleşim politikalarına son verileceği, Washington'dan gelen yardımların sosyal programlar ve istihdam için kullanılacağı söylemi üzerinden yürüttü. Ancak Kudüs, Ürdün Vadisi ve Golan Tepeleri'nde güvenlik amaçlı Yahudi yerleşimcilerin olmasına karşı olmadığını vurguladı.

Sonuçta *Likud* liderliğindeki *Moledet*, *Tsomet* ve *Mafdal* (-National religious Party-*Milli Din Partisi*) Büyük İsrail bloğu karşısında *İşçi Partisi*, laik *Meretz*, komünist *Haddash* ve Arap partilerinin de desteği ile Knesset'te 61 sandalyeyi bulacak duruma geldi.¹⁸ Dolayısıyla hükümeti kurma hakkını elde etti. Bir anlamda Amerikan müdahalesi 1992 seçimlerinin sonucunu etkiledi.¹⁹ Beklenildiği üzere Rabin'in liderliğindeki *İşçi Partisi* Filistin ile İsrail arasında doğrudan barış görüşmelerini başlattı. 13 Eylül 1993 tarihinde taraflar arasında Washington'un desteği ile imzalanan Oslo İlkeler Anlaşması,²⁰ temel sorunlara önemli çözümler getirmese de ilk defa iki tarafı bir araya getirip, barışın konuşulacağı bir ortam oluşturması açısından önemliydi. Bu süreçte ciddi aksamalara

¹⁶Richard Owen & Peter Sluglett, "Israel", Peter Sluglett and Marion Farouk-Sluglett (eds), *Guide to the Middle East: The Arab World and its Neighbours*, Times Book, London, 1996, s. 118; Leon T. Hadar, The 1992 Electoral Earthquake and the Fall of the "Second Republic", *Middle East Journal*, Vol. 46, No. 4, Autumn 1992, s. 604.

¹⁷ Smooha & Peretz, *a.g.m.*, s.448.

¹⁸ Bkz Tablo 2.

¹⁹ Marcus, *a.g.m.*, s. 697

²⁰ Detaylı bilgi için bkz. Edward Said, *Oslo'dan Irak'a ve Yol Haritası* (Çeviri Murat Uyurkulak), Agora kKitaplığı, İstanbul, 2005; Türel Yılmaz, *Uluslar arası Politikada Ortadoğu*, Barış Platin Kitabevi, Ankara, 2009, s. 305-329; Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu*, Alfa, İstanbul, 2004, s. 675-852.

rağmen önemli sayılabilecek bazı gelişmeler de yaşandı. Ortadoğu Barış görüşmeleri olarak adlandırılan bu süreç Rabin'in öldürülmesiyle zora girdi.

Suikastla zora giren Barış süreci ve 1996 Seçimi

Rabin, 4 Kasım 1995 yılında 25 yaşındaki Ian Bar Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisi Yigal Amir tarafından suikastla öldürüldü. Benny Morris, 1996 seçiminin gerçek galibinin Rabin'i öldüren 25 yaşındaki Yigal olduğunu söyler. Suikast gerekçesi Rabin'in Filistin barışına destek vermesiydi. Neticede Yigal'in kurşunu barış sürecini hedef almıştı. Nitekim 96 seçiminde barış sürecine karşı olan Netanyahu kazandı. Amir de cezaevinde oyunu Netanyahu'ya vermiş, bir anlamda amacına ulaşmıştı. Gerçekten Rabin sol ve laik kanattan barış sürecini sırtlayabilecek tek isimdi. Rabin'in 1967 savaşında İsrail Genelkurmay Başkanı olduğu düşünüldüğünde bu daha anlamlı hale geliyordu.²¹

1992 seçimlerinde *İşçi Partisi*'nin iktidara gelmesi, barış adına büyük beklentiler yaratmıştı. Hatta Leon Hadar bu noktada 1992 seçimlerinin 1977 seçimi gibi kritik olduğunu söyler. Her şeyden önce Hadar, İsrail tarihini üçe böler. Kuruluştan 1977 yılına kadar *İşçi Partisi* liderliğinde Birinci Cumhuriyet; 1977-1992 *Likud* liderliğinde şekillenen İkinci Cumhuriyet ve 1992 seçimi ile tekrar iktidara gelmesi ile de Üçüncü Cumhuriyet. Hadar, 1992 seçimi ile İsraililerin Batılı, laik ve ilerici siyonist vizyonu seçtiklerini iddia etti.²²

Elbette bu ayrım, 1992 yılında yapıldığından o zaman için bir anlamı olabilirdi, ama sonraki süreç aslında İsrail toplumunun 1977'den çok uzak bir noktaya gitmediğini de gösterdi. Diğer yandan 1992 seçimlerinin bu derece önemli olduğuna dair Hadar'ın görüşü çok kabul görmemişti. Zira analizlere göre *Likud* seçimi kaybetmişti, ama *İşçi Partisi* seçimi kazanamamıştı. Elde ettiği sadece teknik başarıydı. Her ne kadar Batı tarzı seküler bir hayatı öngören ve yaşayabilir bir İsrail devletini savunan *İşçi Partisi* iktidara gelmiş olsa da, İsrail halkı, hala Büyük İsrail taraftarı ya da karşıtı olarak ikiye ayrıldı. Yine 1992 seçimi 1977'deki gibi köklü değişimlere sebep olmadı. Analizler *İşçi Partisi*'nin başarısız olması durumunda sonraki seçimde *İşçi Partisi*'ne destek vermeyeceği şeklindeydi.²³ Dolayısıyla 1992 seçimini kritik seçim olarak değerlendirmediler. Nitekim bu analizler de haklı çıktı. Çünkü *Likud*'un geri dönmesi çok sürmedi. Sadece sonraki seçimde Benyamin Netanyahu liderliğinde yeniden iktidarı elde etmeyi başardı. 1977 seçimi ile kıyaslandığında Begin'in *İşçi Partisi*'nden iktidarı alabilmek için 28 yıl beklerken, Netanyahu'nun liderliğindeki *Likud* sadece dört yıl aradan sonra yeniden iktidarı elde etti. Ancak bu noktada Netanyahu rakibi Perez'e çok az bir oy farkı ile üstünlük elde edebildiğini de göz ardı etmemek gerekir.²⁴

İsrail toplumunun Sağcı ve dinci çizgiden seküler ve barış yanlısı çizgiye çekilmesi sadece dış baskıyla olacak gibi değil. Daha ziyade sosyal ve demografik değişimler, belki bir de seçim sisteminin değişimiyle bu dönüşümü sağlayabilir ve aşırı sağcı ve milliyetçi-dinci partilerin ve Sefardi oylarının etkisi azaltılabilir. Üstelik

²¹ Benny Morris, "Israel's Elections and Their Implications", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 26, No. 1, (Autumn 1996), s. 70-81.

²² Hadar, *a.g.m.*, s. 595

²³ Smooha and Peretz, *a.g.m.*, s. 444-46.

²⁴ Bkz. Tablo 3.

Amerika'nın İsrail'e uyguladığı baskı kalıcı da değildi. 1990-92 sürecinde Washington'un İsrail'e baskı yapması Soğuk Savaş'ın sona erdiği andaki kafa karışıklığıyla alakalı olabileceği gibi (ki bu sıralarda İsrail'in stratejik öneminin azaldığı tartışılanlar arasındaydı), Körfez Savaşı'nın yaratabileceği olumsuzluğu Arap dünyasını kazanarak tersyüz etme isteği ile de ilgiliydi.²⁵ Sonrasında net olarak anlaşıldı ki Washington, İsrail'in Filistin toprakları aleyhine genişlemesi ve Yahudi yerleşim yerlerinin inşası noktasında 1992 seçimlerinde uyguladığı baskıyı sergilemedi. Ayrıca 1990'ların başında İsrail seçmen profilinde önemli değişimlerde oldu. Bu değişimin merkezinde de Sovyetlerden gelen göçmen Yahudiler vardı. 1992 seçiminde bunların çoğu Rabin liderliğindeki *İşçi Partisi*'ne oy verdiler. 1996 seçiminde ise çoğunluğu (yaklaşık %70) Netanyahu'ya oy verdiler. Her iki seçimde de bu oylar çoğunlukla tepki oylarıydı. 1989 ile 1996 yılları arasında 700 bin civarında eski Sovyet vatandaşı İsrail'e göç etti. Bunların çoğu *İşçi Partisi*'ne gönülden destek vermedi. Sovyet rejimi altında Yahudi kimliğinden dolayı ezilen bu kitle, *İşçi Partisi* ile komünizmi aynı kefeye koyuyordu. İsrail'e vardıklarında iş ve konut problemi ile karşılaştıklarından mevcut hükümete karşı olmaları hasebiyle *İşçi Partisi*'ne oy vermişlerdi. 1996 seçimlerinde bu sorunları çözülmeyince bu sefer Rabin ve Perez'e protesto oyu olarak başbakanlık seçiminde Netanyahu'ya, Knesset seçimi için ise eski Sovyet göçmeni olan Natan Sharansky liderliğindeki *Yisrael Ba'Aliya* (YBA) partisine yöneldiler. Sonuçta Knesset'te 7 sandalye elde ettiler. Üstelik de koalisyon hükümetinde iki bakanlığa sahip oldular. Aslında, İsrail'e gelen göçmenler arasında en gayri memnun kitleyi oluşturan Sovyet göçmenlerinin önceliği ucuz ev, vergi indirimi, bedava eğitim imkânları gibi, diğer göçmenlere tanınmayan bazı ayrıcalıklar elde etmektir.²⁶ Bu grubun İsrail'e göç eden diğer Yahudi gruplarına oranla eğitim düzeyinin üst seviye olduğunu da gözden uzak tutmamak gerekir. Gelenlerin %40'dan fazlası bilim adamı ya da akademik eğitim almış insanlardı. Bunların en az %60'ı ise 13 yıllık eğitim sürecinden geçmişti ki bu İsrail ortalamasının çok üstündeydi.²⁷ YBA İsrail tarihinde bir ilki başardı. Daha önce hiçbir göçmen grup bir parti altında toplanıp aynı başarıyı göstermemişti. Her ne kadar 1981 yılında Sefardi oylarına²⁸ talip olan *Tami Partisi* kurulduysa da varlığı kısa sürdü. Diğer Sefardi parti ise 1984 yılında kurulan *Şas* oldu. *Şas* İsrail politikasında halen etkin olmakla beraber, sadece Sefardileri temsil etmeyip, aşırı dindar grupları da temsil ettiğinden YBA'dan oldukça farklı bir seyir izledi. YBA'nın başarısı 1996 seçiminde de devam etti ama sonraki dönemlerde bölünmeler ve *Likud* ve *Kadima* Partilerine katılımlar ve işbirliği olduğundan dolayı aynı başarı tekrarlanamadı. YBA'nın oyları kendisi gibi Rusya'dan göç edenlere ve zamanla aşırı sağ oylara hitap eden, son seçimlerde de oyunu yükselten Avigdor Lieberman önderliğindeki *Yisrael Beiteinu* (Evimiz İsrail) partisine gitti.

Likud'un kazanmasındaki bir başka faktör de 1996 seçimlerine ultra-Ortodoks Yahudilerin ya da Haredilerin (aşırı dindar yahudiler) ilgi göstermesiydi. Hâlbuki onlar

²⁵ Richard Owen & Peter Sluglett, *a.g.e.*, s. 119-123.

²⁶ Morris, *a.g.m.*, s. 75.

²⁷ Etta Bick, "Sectarian Party Politics in Israel: the Case of Yisrael Ba'Aliya, the Russian Immigrant Party", *Israel Affairs*, 4: 1, 1997, s.121-123.

²⁸ Sefardilerin İsrail siyaseti içindeki yeri hakkında bir değerlendirme için bkz Maurice M. Roumani, The Sephardi Factor in Israeli politics, *Middle East Journal*, Vol. 42, no. 3, Summer 1988, s. 423-435.

seçim işini seküler bir olay olarak algılıyordu. Netori Karta²⁹ gibi anti-Siyonistler de önceki seçimlerde oy kullanmazlarken, 96 seçiminde liderlerinin emri ile Perez'e karşı oy kullanmak için sandığa gittiler. Ayrıca Hamas'ın İsrail'e karşı gerçekleştirdiği saldırıların da İsrail seçmenini sağa kaydırıldığını da göz ardı etmemek gerekir. Hamas'ın Şubat ve Mart aylarında Kudüs, Tel-Aviv ve Aşkelon'da düzenlediği ve can kaybına sebep olan intihar saldırıları siyasi atmosferi tersine çevirdi. Bombaların patlamasından sonra *İşçi Partisi*'nin barış politikası, İsrail'in güvenlik ihtiyacına cevap vermesinin çok ötesinde olduğu şeklindeki aşırı milliyetçi ve sağcı partilerin söylemlerinin kamuoyunda yankı bulmasına sebep oldu. Doğal olarak *İşçi Partisi*'nin durumu zora girdi. Kararsız seçmenler merkez sağ ve dini partilere yöneldiler. Terörizme karşı Netanyahu'nun daha aktif mücadele vereceğine inandılar. Terör saldırılarının da etkisiyle *Likud*'un Oslo Antlaşması aleyhinde yeniden başlattığı kampanya daha geniş kitlelerden destek buldu.³⁰

1996 seçimi de 1977 gibi kritik seçimler olarak değerlendirilebilir. Her şeyden önce 1996 seçimlerinde İsrail seçmenlerinin önüne ilk defa iki sandık konuldu. Birincisi Başbakanı seçmek için, ikincisi ise partiler için. Mayıs 1996'da Netanyahu'nun seçilmesiyle 1977 seçimlerinde olduğu gibi iç ve dış politikada köklü değişimler oldu. Seçimde *Likud* 32 milletvekili çıkarırken, *İşçi Partisi* ise 34 Milletvekili çıkarabildi (92 seçiminde 44 sandalye elde etmişti). Öte yandan dini partiler toplamda 23 sandalye ile bu seçimde emsalsiz bir başarı elde ettiler. *Şas* 10, *Maftal* 9, *Yabadut HaTorah* 4 milletvekili çıkardı.³¹ Yeni Sovyet göçmenlerinin oyuyla *YBA* da 7 Milletvekilliği elde etti. Aslında bu sonuçlara göre Netanyahu'nun hükümeti kurabilmesi pek de kolay değildi. Dolayısıyla koalisyon hükümeti kurabilmek için küçük dini, merkez ve sağ kanat partileri ile çok sıkı bir pazarlık içine girdi. Sonunda *Likud*, *Şas*, *Maftal*, *Yabadut HaTorah*, *YBA* ve Golan Tepelerinden çekilmeye ve Filistinlilerle barış görüşmelerine karşı yürüttüğü kampanya ile 4 milletvekilliği elde eden eski General Avigdor Kahalani'nin *Üçüncü Yol (Third Way)* partisinin katılımıyla 66 milletvekilinden oluşan koalisyon ortaklığını tamamladı. *Şas* ve *Yabadut HaTorah* kendi statülerinin devamı adına savunma ve dış politikadan ziyade, dini yasalar ve ekonomik çıkarları ile ilgileniyorlardı. Fakat bunun ötesinde Netanyahu'nun hükümeti sağcılarının ezici çoğunluğunu oluşturduğu bir kabine olarak ortaya çıktı.³² Netanyahu'nun başbakan seçilmesi, Menahem Begin'in 1977 yılında *Likud*'un ilk defa *İşçi Partisi*'ni yenerek iktidarı elde ettiği seçimleri hatırlatması açısından önemliydi. Bu seçimin bir başka sonucu da iki merkez partinin oylarının dörtte birini küçük partilere kaptırması olmalarıydı.³³

Bu tablodan anlaşılacağı üzere Netanyahu'nun barış görüşmelerini sürdürme niyeti yoktu.³⁴ Netanyahu "barış karşılığı toprak" yerine "barış için barış" formülünde

²⁹ Netori Karta İsrail devletinin kurulmasına, seçimlere ve devlete ait tüm eylemlere karşı çıkar. Siyonist devletinin kuruluşunun yeni ve çok tehlikeli sürgünün başlangıcı olacağına inanır. Bkz. Selin Çağlayan, *İsrail Sözlüğü*, İletişim, İstanbul, 2004. s. 385.

³⁰ Peretz and Doron, *a.g.m.*, s.533.

³¹ Bkz. Tablo 4.

³² Morris, *a.g.m.* s. 76.

³³ Peretz and Doron, *a.g.m.*, s.528-29.

³⁴ Netanyahu'nun Filistin politikası için bkz. Laura Drake, "A Netanyahu Primer", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 26, no. 1 (Autumun 1996), s. 58-69.

ısrar etti. Seçim kampanyasında dillendirdiği Kudüs ile ilgili hiçbir görüşmeye yanaşmayacağını, Doğu Kudüs'teki Filistin kuruluşlarının kapatılacağı, Filistin'e devletten ziyade otonomi verileceğini ve Filistin'deki Yahudi yerleşim yerlerinin genişletileceğine dair sözünü yenilemesi ise barış adına bir handikap olarak ortaya çıktı.³⁵ Nitekim Netanyahu döneminde barış görüşmeleri açısından bir ilerleme kaydedilemedi. Ayrıca Doğu Kudüs'te bir ucu Ağlama Duvarına diğer bir ucu Müslüman mahallesine olan bir tünelin açılması ile Doğu Kudüs'teki haklarının bir oldubittiye getirilerek ellerinden alınacağından endişelenen Filistinliler, Netanyahu başbakanlığı boyunca devam edecek bir çatışma serisini başlattılar. Netanyahu seçimden önce Oslo sürecine karşı olduğunu beyan etmesine rağmen dış baskı neticesinde bu sürecin devamına yönelik attığı bazı küçük adımlar bile *Likud* içinden ve koalisyon ortakları tarafından şiddetle eleştirildi. Bunun üzerine Netanyahu geri adım attı ve işgal altındaki topraklarda Yahudi yerleşim yerlerinin inşasına devam etti. Amerikan başkanı Clinton'ın 1998'de devreye girmesiyle başlatılan Wye Plantation Zirvesi bir anlaşma ile sonuçlandı, ancak kararlar Knesset'te onaylanma aşamasına geldiğinde aynı muhalefet ile karşılaşan Netanyahu, Knesset'te yenilgi almak yerine 1999 yılında erken seçime gitmeye karar verdi.³⁶

1999 seçimi: Barış yeniden?

1999 seçiminde de partilerin, Filistin-İsrail ve diğer Arap devletleriyle devam eden Orta Doğu Barış görüşmelerine olan yaklaşımları sonuca etki eden faktör oldu. Seçim çalışmalarında *İşçi Partisi*'nin yeni lideri Ehud Barak kendisini Yitzhak Rabin'in takipçisi olarak lanse etti. Netanyahu ise seçmenin karşısına, önceki seçimde olduğu gibi barış sürecinin İsrail'in güvenliğini ve geleceğini tehdit ettiği, bu noktada Barak'ın liderliğinin yetersiz kalacağı söylemi ile çıktı. Ancak güvenlik söz konusu olduğunda rakibi Ehud Barak'ın, Genel Kurmay Başkanlığı yapmış olmasından dolayı askeri anlamdaki kredisinin daha fazla olacağını hesaplamamıştı. Ayrıca iktidarı döneminde iç politikada da bekleneni veremedi. Tabi Barak'ın seçim stratejisinin başarısı da Netanyahu'nun seçimi göğüslemesine engel oldu. Çünkü Barak "Tek İsrail- one Israel" adı altında bir koalisyon oluşturarak seçime katıldı. Netanyahu'nun *Likud* liderliğine karşı çıkarak *Gesher Hareketi* kuran David Levy, İlimli Dini parti olan *Meimad*'ı da bu koalisyona dâhil etmesi, güvenlik konusunu ikinci plana atması ve daha ziyade iç politikaya odaklanması, dış politikada da barış vurgusunu yapması Barak'ı iktidara taşıdı.³⁷ 17 Mayıs 1999'da başbakanlık için yapılan seçimde %43 oy alan rakibi Netanyahu karşısında %56,1 oy alarak önemli başarı elde eden *İşçi Partisi* lideri Barak, hükümeti kurma hakkını elde etti.

Barak koalisyonu oluştururken Barış sürecine taraftar olan partileri tercih etti ve bu süreçte etkin bakanlıklardan olan Savunma Bakanlığı'nı kendi uhdesine aldı. Bu şekilde Netanyahu döneminde baltalanan barış sürecinin kendi döneminin ilk gündemi olacağını da göstermiş oldu. Her ne kadar Barak seçim kampanyasında dillendirmediyse de Rabin gibi o da iki devletli çözümden yanaydı. Netanyahu

³⁵ Morris, *a.g.m.*, s. 80.

³⁶ Mehmet Yılmaz, *MAFDAL: Radikal Sağın İsrail Dış Politikasına Etkisi*, Zaman Kitap, İstanbul, 2003, s. 162.

³⁷ Joel Peters and Rebecca Kook, "The 1999 Israeli Elections", *Mediterranean Politics*, Vol. 4, No. 2 (Summer 1999) s. 193-94.

zamanında Arap komşularıyla yıkılan güveni tesis etmenin en kestirme yolu Wye Nehri Memorandumu³⁸ ile vaat edilen toprakların Araplara terk edilmesi olacağı açıktı ama o daha ziyade doğrudan final görüşmelere geçmek istedi. Oysa orada Mülteciler, Kudüs ve sınır problemi gibi zor konular vardı.³⁹ Barak koalisyonu oluştururken kafasında İsrail tarihinde görülmemiş başarılar göstererek Güney Lübnan'dan çıkmak, Filistin ile nihai durum görüşmelerini bir sonuca ulaştırmak ve Suriye ile de barış yapmak vardı. Oluşturacağı koalisyon da bu amacı gerçekleştirecek kadar güçlü olmalıydı. Bunun için Barak, *Meretz*, *Birleşik (United) Torah Judaism*, *MafdaL* ve *YBA*'dan oluşan 75 sandalyeli geniş katılımlı bir koalisyon oluşturdu.⁴⁰ Ancak koalisyonu yürütmek, kurmak kadar kolay olmadı.

Barak'ın seçimdeki başarısı hem Filistin hem de uluslararası kamuoyunda barış adına iyimser bir hava doğmasına sebep olmuştu. Filistinliler de İsrail'in barışı tercih ettiğini söylemişti.⁴¹ Zaten Arafat da seçim öncesi İsrail vatandaşı Araplara Barak'a oy vermesi çağrısında bulunmuştu. Nitekim Barak, barış görüşmelerini yeniden harekete geçirmeyi başardı. 4 Eylül 1999'da Şarm El-Şeyh Anlaşması imzalanarak Oslo sürecini kaldığı yerden devam ettirmeyi; bir anlamda da Wye Anlaşması'na işlevsellik kazandırmayı amaçlayan bu anlaşma ile mahkûmların serbest bırakılması ve İsrail'in çekileceği bölgelerin kararlaştırılması gibi bazı adımlar atıldı. Ancak hala Batı Şeria'nın %60'ı İsrail'in askeri ve sivil denetimi altındaydı. Dolayısıyla Filistinlilerin büyük çoğunluğu İsrail işgali altında yaşıyordu. Barak hiçbir biçimde 1967 sınırlarına dönmeyi istemediği gibi Kudüs'ün tamamının İsrail'in başkenti olmasının kırmızı çizgisi olduğunu söylüyordu. Filistin tarafı ise Kudüs'ten vazgeçemeyeceklerini ve mülteci sorununa 194 sayılı BM Genel Kurul kararı⁴² çerçevesinde adil çözüm bulunmasını yine Güvenlik Konseyininin 465 sayılı kararı⁴³ uyarınca Yahudi yerleşim yerlerinin sökülmesi gerektiğinde ısrarcı oldu.⁴⁴

Barak'ın bu noktada elini bağlayan, bir noktadan sonra seçim sistemi idi. Her şeyden önce 1999 İsrail'in Başbakan ve siyasi partiler için aynı anda ayrı ayrı oy verdiği ikinci seçimdi. 1996'da olduğu gibi İsraililer bu seçimde de *Likud* ve *İşçi Parti* temelli oy verme alışkanlıklarından vazgeçip, çıkarları ile özdeşlendikleri küçük partilere oy vermeye devam ettiler. Barak'ın *İşçi Partisi* koalisyonu 26 sandalye elde edebilirken,

³⁸ Buna göre Filistin Yönetimi 1967 Arap-İsrail Savaşında işgal edilen Filistin topraklarının %18.2lik bölümünde tam denetime sahip olacak; diğer %21.8'lik kısmında ise Filistinlilerin sadece sivil denetimi sağlarken, askeri denetim tamamen İsrail'in kontrolünde olacaktı. Geri kalan kısımda ise İsrail hem askeri hem de sivil denetimi tam olarak devam edecekti. Buna karşılık Filistin Yönetimi ise, terörü bastırmak için gerekli önlemleri alacaktı. Ancak Netenyahu zamanında bu uygulanmadı. Bkz, Türel Yılmaz, *a.g.e.*, s. 326; Arı, *a.g.e.*, s. 725-731.

³⁹ Peters & Kook, *a.g.m.*, s.197.

⁴⁰ Yılmaz, *a.g.e.*, s.165-166.

⁴¹ Arı, *a.g.e.*, s. 735.

⁴² 194 sayılı karar isteyen Filistinlilerin mümkün olan en erken tarihte terk ettikleri yurtlarına dönmelerini, dönmek istemeyenlerin uluslararası hukukun prensipleri çerçevesinde kayıplarına ve terk ettikleri mülklerine karşılık tazminat almalarını öngörmekteydi. Mülteci sorunu için bkz. Süleyman Seydi, "Filistinli Mülteciler Sorunu", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*?, sayı 10, 2004, s. 77-92.

⁴³ Güvenlik Konseyi'nin 465 sayılı kararı Doğu Kudüs'ün de dahil olduğu Batı Şeria, Gazze Şeridi ve Golan Tepelerini Filistin toprağı kabul edip buralara olan Yahudi yerleşim yerlerinin sökülmesini öngörmektedir.

⁴⁴ Arı, *a.g.e.*, s. 739

Netenyahu sadece 19 sandalye elde edebildi. Seçmenlerin Küçük partilere yönelmesi sonucu 120 sandalyeli Knesset'te 15 ayrı grubun temsil edildiği bir yapı oluştu. Bu da İsrail toplumunda derin bir ayrılığın oluştuğunun açık göstergesiydi. Yeni seçim sisteminin sonuçları iki türlü oldu. Birincisi *Likud* ve *İşçi Partisi*'nin oyları dramatik bir biçimde azaldı. *İşçi Partisi* 1992'de 44, 1996'da 32 ve 1999'da ise sadece 26 sandalye elde ederken, *Likud* 1992'de 42, 1996'da 26 ve 1999'da ise 19 kazanabildi ve oylarının çoğunu *Şas*'a kaptırdı.⁴⁵ İkinci sonuç ise siyasi sistemin parçalanmasına, başka bir deyişle gerek iç siyasetteki çıkarlarını hesaba katarak partileşen gerekse Filistin'e yönelik sertlik yanlısı politikaları savunan aşırı milliyetçi ve dinci küçük partilerin Knesset'te aşırı derecede çoğalmasına sebep oldu.⁴⁶

Şaron'un Kontrolüne Giren Barış Süreci

İsrail siyasi yapısı içerisinde, barış için istekli gözükken Barak kendi politikasını uygulaması açısından ciddi güçlüklerle karşılaştı. İktidarda kalabilmek için aşırı dincilere olan bağımlılık neticesinde bu grupları tatmine yönelik Filistin topraklarında istimlaklar, yıkımlar ve yerleşim yerlerinin genişlemesi ve yeni yerleşim alanlarının açılmasına devam etti. Filistinlilere yönelik ekonomik ambargo sürdü. Filistin egemenliğine yönelik üzerinde anlaşma sağlanan küçük çaptaki bazı adımlar dahi, aşırı Yahudi gruplarının müdahalesi dolayısıyla atılamadı.⁴⁷ Barak, laiklerin, barış yanlılarının, İsrail Araplarının desteğini almıştı. Ancak aradan geçen 18 ay içinde vaatlerini yerine getiremedi. Son üç ayı ikinci İntifada ile geçen iktidarı ise giderek halk desteğini yitirdi. Ve bu seçimde barış yanlıları ve laiklerin bir kısmı ile İsrail Arapları seçimleri boykot kararı aldı. Ancak İkinci İntifada'nın başlamasından sonra *İşçi Partisi* lideri Ehud Barak siyasi alanda oldukça zorlanmaya başladı. Bu yüzden başbakanlık görevinden istifa etti. Bundan dolayı başbakanlık için bir erken seçime gidilmesine ihtiyaç duyuldu.

Her ne kadar barış sloganı ile yola çıkmışsa da Barak zamanında da İsrail'in politikalarında ciddi bir değişiklik olmadığı kısa sürede anlaşıldı. Zira yerleşimciler politikası onun zamanında aynı hızla devam etti. Bu biraz da koalisyonu oluşturan *Mafdal* gibi partilerin direktmesi ile oluşan politikaları. Sonuç itibarıyla Kudüs'ün geleceği ve Yahudi yerleşim yerleri konusundaki Barak'ın uzlaşmaz tutumu barış umutlarını tüketti. 11-24 Temmuz 2000 tarihleri arasında Camp David'de devam eden barış görüşmelerinde anlaşmaya varılamaması Oslo sürecinin bir anlamda sona erdiğinin ilanı oldu. Barak ile gelen barış umudu, barışa son veren bir gelişme doğurmuş gibiydi. Nitekim 28 Eylül 2000 tarihinde *Likud* lideri Ariel Şaron'un maiyetindeki bin asker ile provokatif amaçlı Harem-i Şerif'i ziyareti, kısa süre içinde İkinci İntifada hareketinin başlamasına sebep oldu.⁴⁸ Bunun üzerine Barak güven tazelemek için istifa etti. 6 Ocak 2001'de sadece Başbakanlık için yapılan seçimde Barak'a karşı ezici bir çoğunlukla Başbakan seçilen Şaron⁴⁹, koalisyonda da revizyona

⁴⁵ Bkz. Tablo 2,4 ve 6.

⁴⁶ Peters & Kook, *a.g.m.*, s.194.

⁴⁷ Michael Warshawski, "Letter From Israel: Reflections on the Recent Elections", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 29, no.1 (Autumn 1999), s.58.

⁴⁸ Marwan Bishara, *Filistin/İsrail: Barış veya Irkçılık* (çeviren, Ali Berktaş), Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003, s.70-73.

⁴⁹ Bkz. Tablo 7.

gitti. Dışişleri ve Savunma Bakanlığı'nı *İşçi Partisi*'ne vererek İsrail'de artık *İşçi Partisi*'nin barış adına umut olması da böylelikle ortadan kalktı. Ariel Şaron'un başbakan olması Filistinlileri daha kötü günlerin beklediğinin bir habercisi gibiydi.

Ariel Şaron'un başa gelmesi Filistinlilerin barışa olan inancını oldukça zayıflattı. Zira Savunma Bakanı iken 1982 yılındaki Beyrut'un işgali sırasında Sabra ve Şatilla mülteci kamplarındaki savunmasız kadın, erkek ve çocuklardan oluşan bin kadar Filistinlinin katliamından sorumlu tutulmasından dolayı adı Beyrut kasabına çıkan Şaron'un sicili Filistinliler arasında oldukça kötüydü. Şaron'un provakatif ziyareti ve takip eden süreçte iktidara yürümesi Filistinli gruplara da fırsat verdi; dolayısıyla barış görüşmeleri rafa kaldırılırken görüşmeler artık Şaron'un denetimine girdi. Şaron'un İsrail'de kredisinin yükselmesi aynı zamanda İsrail seçmeninin de aşırı sağ ve milliyetçi çizgiye kaydığının bir göstergesi oldu. Bu aynı zamanda İsrail seçmeninin Filistinliler açısından kabul edilebilir nitelikte bir anlaşma şartlarına destek vermekten uzak bir çizgiye kaymaya başladığı anlamına geliyordu. Şaron süreci artık kontrolüne alıp provakatif eylemiyle Filistin şiddetini tırmandırdı. İsrail seçmeni Hamas ve İslami Cihad gibi grupların terörü kullanarak İsrail'i ortadan kaldırmaya çalıştıklarına inandıklarından güvenlik endişesiyle Şaron'un Filistinlilere karşı sert politikalarına destek vermeye başladı. En azından İsrail seçmenleri Filistinlilere verilen tavizlerin (Filistinlilerin BM'ce de kabul edilen siyasi varlığının tanınması ile ilgili atılan adımların taviz olarak tanımlanıyor) terörü tırmandırdığını, dolayısıyla terör tamamen ortadan kaldırılmadan yapılacak görüşmelerin benzer sonuç doğuracağına inanmaya başladılar. Ayrıca Batı Şeria ve Gazze'den çekilmelerinde İsrail'in güvenliğini sağlayacağına şüphe ile yaklaşanlar da Şaron'a ve bu düşünceye sahip partilere yaklaşmaya başladılar. *İşçi Partisi*'nin oyları da bu süreçten sonra yavaş yavaş azalmaya başladı.⁵⁰ ABD seçimlerini George W. Bush'un kazanması da Şaron'un elini güçlendirdi. İsrail lobisinin Beyaz Saray üzerinde en etkili olduğu bu dönemde, 11 Eylül 2001 saldırıları da Şaron'a Filistin sorununu teröre indirgeme fırsatı verdi.

2003 Seçimi ve Merkez Sağın Dönüşümü

Bu süreçte Şaron, Filistin kaynaklı şiddeti kontrol edip dünya ve İsrail kamuoyunu yanına çekmek, sonrasında da kendi dikte ettiği koşullarda barış sağlamak adına mahir politikalar sergiledi. Harem-i Şerif'i ziyareti ile tetiklediği İkinci İntifada bu politikaların başlangıcını oluşturdu. Bunu Filistin toplumunu etkin liderlerden yoksun bırakma politikası takip etti. Terörü desteklediğini iddia ettiği Arafat üzerine saldırılarını yoğunlaştıran Şaron Filistin halkının efsanevi lideri Yaser Arafat'ı Ramallah'daki karargâhında Mart 2002 yılından itibaren altı ay süreyle ablukaya alarak elektriksiz ve susuz bir şekilde tecrit etti. Sonrasında İsrail kuvvetleri Cenin mülteci kampında 500 Filistinli sivili katletti. Batı Şeria'da Filistin'i İsraililerden ayıracak güvenlik duvarı inşaatına başladı.⁵¹ Kendi inisiyatifine aldığı Ortadoğu Barış görüşmelerinde Arafatsız çözüm planını devreye koyan Şaron ve ABD başkanı Bush'un baskıları neticesinde Arafat Nisan 2003'de başbakanlık görevini Mahmud Abbas'a devretmek zorunda kaldı. Bundan sonra Arafat görüşmelerden dışlandı. Sonrasında da sağlığı bozulan

⁵⁰ Cameron S. Brown, "Israel's 2003 Elections: A victory for the Moderate Right and Secular Center", *Middle East Review of International Affairs*, Vol. 7, No.1, (March, 2003), s. 78-79.

⁵¹ Bishara, *a.g.e.*, s. 126-136.

Arafat Kasım 2004'de vefat etti. Filistin'de halkının desteğini arkasına alıp İsrail politikalarına içte ve uluslararası kamuoyunda direnecek karizmatik lider kalmadı. Hamas lideri Şeyh Ahmed Yasin'in Mart 2004'te suikastla öldürmesi de Şaron'un Filistin politikalarını uygulama noktasında etkin olabilecek liderlerden kurtulma politikasının bir parçasıydı.

Şaron Filistin sorununu istediği gibi yönlendirirken İsrail iç politikasını da kontrolüne aldı. 28 Ocak 2003 tarihinde yapılan seçimde *İşçi Partisi* karşısında önemli bir başarı elde etti. Bu seçimde *İşçi Partisi*'nin Filistin politikalarının İsrail seçmeni üzerinde endişe yarattığını görüyoruz. Nitekim *İşçi Partisi*'ni 2003 seçimlerine götüren lideri Aram Mitzna'nın (2002-2003) Filistin sorunu ile ilgili söylemleri, Şaron'un yarattığı aşırı güvenlik kaygısı nedeniyle İsrail seçmenlerince karşılık bulmadı. Zira halk *İşçi Partisi*'nin güvenliklerini sağlayamayacağını düşünüyordu. Çünkü Mitzna "Barış görüşmeleri yokmuş gibi terörle savaşacağını ve terör yokmuş gibi barış görüşmelerini sürdüreceğini... barış görüşmeleri olumsuz olsa bile tek taraflı olarak Batı Şeria'dan çekilebileceğini" söylüyordu. Üstelik Filistinlilerin liderinin kim olacağına Filistin halkının karar vereceğini bu anlamda gerekirse Arafat ile de görüşmeleri sürdüreceğini beyan ediyordu.⁵² Oysa Şaron çoktan sorunun temelinde Arafat'ın olduğuna halka inandırmıştı. Hâlbuki Arafat çözümün önünde değil, İsrail'in Filistin'in geleceği üzerinde BM kararlarına aykırı olarak kendi lehlerine giriştiği manipülasyonların önünde bir engeldi.

2003 seçimlerinde en ilginç nokta belki de Şaron'un ılımlı sağ olarak ortaya çıkması ve bu algılamayla *Likud* etrafında geniş bir destek kitlesi toplarken *İşçi Partisi* ve aşırı sağcıların oy kaybetmesi oldu.⁵³ Şaron liderliğindeki *Likud* 38 sandalye ile 1988 seçimlerinden sonra Knesset'teki en yüksek sandalyeyi elde etmiş oldu. İşgal edilen topraklardan çekilmeye şiddetle karşı olmalarıyla sağcı oyları toplamaya çalışan aşırı sağcılar, oylarını daha merkez sağda duran *Likud*'a kaptırdılar. Hatta Filistin devleti kurulmasına karşı söylemleri ile aşırı sağa daha yakın olan Netenyahu'nun *Likud* liderliği için yarışta açık ara Şaron'a kaybetmesi de İsrail seçmeninin Merkez sağı tercih ettiği şeklinde yorumlanabilir. Şaron'un sağcılığıyla, Netenyahu'nun aşırı sağ görüntüsü arasındaki fark, aşırı sağın uluslararası kamuoyunu fazla hesaba katmadan barış karşıtı söylemleri ve uygulamaları hayata geçirirken, Şaron gibi ılımlı sağcılar da uluslar arası kamuoyuna kendisini barış yanlısı gösterip elindeki teknik, fiziki ve diplomatik anlamdaki ezici üstünlüğünü kullanarak barış karşıtı politikaları meşrulaştırmaktan ibaretti.

2003 seçimlerinin bir özelliği de tekrar eski seçim sistemine dönülmesi oldu. 1996'dan beri bir sandık başbakanlık için diğeri de Knesset için kuruluyordu. Bu sayede güvenlik konularında başbakanlık için isime oy verirken, Knesset için ise daha ziyade ideolojik düşünce ile oy veriliyordu. Bu anlamda 1999 seçiminde Sefardi Yahudiler ve 1989'dan sonra İsrail'e göç eden Rusça konuşan göçmenlerin oluşturduğu ideolojik temelli küçük partilerin de etkili olduğu seçimdi. 1999 seçiminde çok sayıda aşırı milliyetçi ve din temelli partilerin yer almıştı. Çift sandıklı sistem ya da başbakanın doğrudan halk tarafından seçilmesi küçük partilerin gücünü artırdı ve koalisyonun oluşumunda ve hükümetin icrasında zorluk çıkmaya başladı. 2003

⁵² Brown, *a.g.m.*, s. 81.

⁵³ Bkz. Tablo Tablo 8.

seçiminde eskiye dönülmekle birlikte büyük partilerin gücü arttı ve Knesset'e girebilen parti sayılarında da azalma oldu. İsrail sağının dinci partilerinden *Şas'a* oy verenlerin çoğu aslında *Likud* taraftarıydı. İki sandıklı sistem'de başbakanlık için Likud liderini desteklerken Knesset seçiminde *Şas'a* oy veriyorlardı. Ama 2003'te artık *Likud* taraftarları sadece kendi partilerine oy verdiler ve *Şas'ın* Knesset'te elde ettiği sandalye sayısı da düştü (1999 seçimlerinde 17 iken 2003 seçimlerinde 11 oldu).⁵⁴ Üstelik bu seçimde barajın %2'ye çıkarılması da küçük partilerin Knesset'e girme şansını azaltan faktör oldu.

2003 seçimlerinde seçmen desteğini yenilemeyi başaran Şaron barış görüşmelerini kendi istediği gibi yönlendirmeye devam etti. Gazze ve Batı Şeria'daki bazı yerleşim yerlerinden tek taraflı geri çekilme planını ortaya attı. Bu plan *Likud* partisinde bölünmelere sebep oldu. Ekonomi bakanı olan *Likud'un* eski lideri ve eski başbakan Netenyahu hükümetten ayrıldı ve plana karşı olan gruba geçti. Şaron'un İsrail seçmeni nezdinde popülaritesi artarken kendi partisi *Likud* içinde ise gittikçe güven kaybına uğradı. Bunun üzerine 21 Kasım 2005'de *Kadima'yı*⁵⁵ kurdu ve erken seçim kararı aldı. Aynı zamanda da başbakanlık görevini seçim zamanına kadar sürdürmeyi başardı. Böylece Şaron, *Likud* ya da *İşçi Partisi* dışında başka bir partiden başbakan olan ilk siyasetçi olmuş oldu. *Kadima'ya* *Likud'dan*, *İşçi Partisi* ve diğer partilerden de katılım oldu. Daha ilginç *Likud'un* ezeli rakibi *İşçi Partisi* eski lideri Şimon Perez de *Kadima'ya* katılarak Şaron'un Filistin politikasına destek verdi. Parti kurulduktan kısa bir süre sonra Şaron hastalanıp siyaset sahnesinden çekildi ve yerine Ehud Olmert *Kadima'nın* lideri oldu.

Barış görüşmelerine karşı olan Şaron'un bu plan ile ne yapmaya çalıştığı tartışmalara sebep oldu. Artık güvenlik zaafı yaratan ve kutsal toprakların da bir parçası olmayan Gazze'de Yahudi yerleşim yerlerini sürdürmenin bir anlamı yoktu. Gazze'yi nasıl olsa her halükarda kontrol edebilirdi. Bu arada İsrail ile Batı Şeria arasına duvar inşa ederek Batı Şeria'daki pek çok yerleşim yerini İsrail'e katmayı amaçladı, duvarın dışındakiler ise boşaltılacaktı. Şaron belki de çekilmeyi yerleşim bazında bırakıp askeri işgali devam ettirmek istedi.⁵⁶ Ancak kendi siyasetini uygulama şansı bulamadı. Kendi kurduğu *Kadima* iktidarında da Batı Şeria'ya yerleşimler devam etti.

⁵⁴ 2003 seçimlerinde kazananlardan biri de seküler *Shinui Partisi*'ydi. Haredi öğrenciler, devlet kurulurken yapılan anlaşma gereği vergi vermemek, askere gitmemek gibi bazı vatandaşlık görevinden muaf tutuldular. Haredilerin öğrenciliği bitip çalışmaya başlayınca muafiyetler ortadan kalkacağı için devlet destekli öğrenciliğe devam ettiler. Dini eğitim veren kendi okul siteleri olduğundan öğrenciliğin devamı sorun olmuyordu. Bu sistem Harediler az olduğu zaman sıkıntı yaratmıyordu ama neticede Haredi öğrencilerin sayıları çoğalmaya başlayınca, uzun süre askerlik yapan İsrailli diğer gençler ile vergi verip Haredilerin masraflarını karşılayan İsrailliler bundan ciddi rahatsızlık duymaya başladı. Üstelik Haredilerin dini baskıları da artmaya başladı. Özellikle Cumartesi günü dükkanların kapatılması, toplu ulaşım araçlarının yasaklanması gibi baskıları ciddi rahatsızlık yarattı. Ayrıca evlilik konusunda da resmi kanunlardan ziyade dini kanunları esas alıyorlardı. Bundan rahatsız duyan geniş bir kitleyi keşfeden *Shinui* Partisi seçim yatırımı olarak bu soruna el atmıştı. Bu da *Shinui* Partisine 15 sandalye getirdi. Tabii Harediler konusundaki vadini yerine getirmesi kolay değildi. Ayrıca sonraki seçimlere kendi adıyla katılmadığından başarısının devamlılığını ölçmek zor. Brown, a.g.m., s.84-86

⁵⁵ Neslihan Kaptanoğlu, "İsrail Seçimlerine Bir Bakış: Bu Seçimler Barış Süreci İçin Ne İfade Ediyor?" s. http://www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/IsraelElectionV05_2.pdf, Erişim Tarihi, 11 Haziran 2010

⁵⁶ Kerim Balcı, *Mehmet Gündem'in Kerim Balcı ile yaptığı Röportajdan*, 12.01.2009,

Bu şartlar altında gerçekleşen 28 Mart 2006 seçiminde, yeni kurulan *Kadima* 29 sandalye ile birinci parti çıktı. Her ne kadar beklenti 40 civarı bir sandalye elde etmek idiyse de bu mümkün olmadı. Yeni kurulan bir parti için yine de başarı olarak kabul edilebilir. İçinden *Kadima*'yı çıkararak *Likud* ise bu seçimlerde 12 sandalye ile büyük bir yenilgi aldı. Genel itibarıyla 2006 seçimlerinde merkez ve sol partiler, sağcı ve dinci partilere karşılık Knesset'te 55'e karşılık 65 sandalye ile üstünlük elde etmişleri.⁵⁷ *Kadima* hükümeti kurabilmek için bu *İşçi Partisi*, *Şas* ve *Gil* (Emekliler Partisi) partileri ile koalisyonla gitti. *Evimiz İsrail Partisi* Ekim 2006'da koalisyona katıldıysa da Ocak 2008'de Filistinliler ile yapılan görüşmeleri protesto amacıyla koalisyondan ayrıldı

2006 ve 2009 Seçimleri ile Gelinek Nokta

Yukarıda da belirtildiği üzere Şaron, 2001'de başbakan olmasından sonra İsrail Filistin sorununu istediği gibi manipüle etmeyi başardı. Özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra Şaron'un gayretleriyle Filistinlilerin işgale karşı mücadelesini terörle mücadele kapsamına indirgemeye çalışarak dünya kamuoyunu kendi yanına aldı.⁵⁸ 2005 yılında Filistin'de yapılan Belediye seçimlerinde Hamas'ın başarılı olması ertesini yıl yapılan genel seçimlerde ise Hamas'ın %56'lık bir başarı ile seçimleri kazanması⁵⁹ bu yöndeki İsrail politikalarına güç kazandırdı. Hâlbuki Hamas yavaş yavaş terörü bırakıp devlet ciddiyeti taşıdığı, bunu da ilan ettiği ateşkese uyararak göstermiş bulunuyordu. Üstelik tek başına iktidarı elde edebilecekken El-Fetihle Ulusal Birlik Hükümet kurarak iktidarı paylaşmak istemesi merkeze doğru kaydığının da bir göstergesiydi. Ancak gerek İsrail yönetimi gerekse El-Fetih bu süreci sabote ederek Hamas'ı hükümet edemez hale getirdi. İsrail Hamas'ın kabine üyelerini ve milletvekillerini tutukladı. Bunun sonucunda da Mart 2007'de Filistin Ulusal Birlik Hükümetinin sonu geldi. Haziran ayında da Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas hükümeti feshederek El-Fetih'ten Batı Şeria'da bir hükümet kurmasını istedi. Bundan sonra Filistin yönetimi ikiye bölündü: Batı Şeria'da El-Fetih, Gazze'de Hamas hâkimiyeti.⁶⁰ Bu belki de Şaron ile başlatılan Filistinliler arasındaki ayrılıkları körükleme ve Filistin'in Filistinlilerce yönetilemez hale getirme politikalarının somut bir neticesi gibi oldu. Hamas hep siyasi seçeneklerin dışına itildi. Aslında Hamas, İsrail tarafından 1967'de işgal edilmiş topraklar üzerinde başkenti Kudüs olan bir Filistin devletini kabul edebileceğini söylemişti. Bu da dolaylı olarak İsrail'in varlığını tanıma anlamına geliyordu. Nitekim El-Fetih örneğine bakılırsa bir zamanlar onun da Hamas'tan farklı olmadığı görülür. İsrail'in, Washington destekli Hamas'ı Gazze'ye mahkûm edip tecrit ederek siyasi seçeneklerin dışına itmesi barıştan başka politikalar peşinde koştuğunun göstergesidir. İsrail Hamas'ı meşru bir seçimle iktidara gelmeden önce olduğu gibi intihar saldırıları benzeri terör örgütü olmaya zorluyor. Zira kurucu ideoloji İsrail'i bir arada tutan

⁵⁷ Bkz Tablo 9.

⁵⁸ Michael Warschawski, "The 2006 Israeli Elections: A Drive to Normalcy and Separation", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 35, no. 4 (Summer 2006) s. 44-45; Walid Khalidi, "The Prospects of Peace in the Middle east", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 32, no.2 (Winter 2003), s. 50-62.

⁵⁹ Jamil Hilal, "Hamas's Rise as Charted in the Polls, 1994-2005", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 35, No. 3 (Spring 2006), s. 6-12.

⁶⁰ Selin M. Bölme, "Gazze'de Katliam: Türkiye, Ortadoğu ve Filistin Sorunu", *Seta Analiz*, Ocak 2009, s. 5-6.

faktörlerden, dış tehdidin varlığını ve devamını İsrail'in varlık sebebi olarak kurguladı.⁶¹ İsrail'in son politikalarına, iktidarının devamı endişesiyle Mahmud Abbas ve El-Fetih de bir şekilde destek vermektedir. Zira Filistin'deki iktidar kavgalarının İsrail'in işine yaradığı apaçık ortadadır.

Burada gözden kaçmaması gereken bir nokta da Hamas'ın da benzer bir iktidar kaygısıyla hareket edip İsrail saldırısını provoke etmesidir. İsrail ablukası altında hayat koşullarının gittikçe ağırlaşması neticesinde halk desteğini kaybeden Hamas'ın İsrail'e yönelik roket saldırısında bulunması İsrail'in orantısız güç kullanarak karşılık vermesine sebep oldu. Daha doğrusu İsrail'in Gazze'ye saldırısına bahane yaratmış oldu. Hamas'ın bu saldırılarının İsrail'e ciddi bir zararı söz konusu değil. Üstelik bu saldırıyı Hamas'ın sivil kanadının da ne kadar tasvip ettiği meçhul. Zira Hamas'da tek bir yapı olmadığı için özellikle askeri kanadı olan İzzeddin El-Kasım Tugayları İsrail'e yönelik daha saldırgan bir siyaseti savunabiliyor. Neticede 18 Haziran 2008'de Hamas ile İsrail arasında varılan ateşkesin İsrail'in verdiği sözleri tutmadığı gerekçesiyle 19 Aralık 2008'de Hamas'ın ateşkesi sona erdirmesinden hemen sonra, İsrail topraklarına atılan bombaya İsrail 27 Aralık'da çok şiddetli bir tepki verdi. İsrail'in kullandığı orantısız gücün sonunda önemli bir kısmı çocuk olmak üzere 1400 kadar Filistinli katledilirken dört bin kadar da yaralanan oldu. İsrail bu saldırının sebebini "terörle mücadele" olarak açıklarken asıl hedefi olayı tamamen bir terör sorununa indirgeyerek saldırgan politikalarını meşrulaştırma çabasıydı. El-fetih Hamas'a düşmanlığından, Arap dünyası da Hamas'ın İran ile olan diyalogundan kaygılanarak İsrail'in Gazze saldırısına yüksek tonda bir tepki vermemesi bir anlamda Şaron politikalarının meyvesiydi.

Bu noktadan hareketle Gazze saldırısı İsrail'in iddia ettiği gibi terörle mücadeleden ziyade, yaklaşan seçimle alakalıydı. Ehud Olmert hükümetinin 12 Temmuz -14 Ağustos 2006 tarihinde Hizbullah ile yaptığı savaşta başarısızlık göstermesi, arkasından Olmert'in yolsuzlukla suçlanması üzerine *Kadima* liderliğindeki koalisyonun yürümesi zor hale gelmişti. Her şeyden önce *Kadima* liderliği için yapılan seçimi Tzipi Livni kazanmış, ancak koalisyonu oluşturmadığından erken seçim kararı alınmıştı. Şubat 2009 yılında yapılacak seçimlere kadar kanun gereği Olmert Başbakanlığı devam edecekti. *Kadima*'nın Hizbullah karşısındaki başarısızlığına barış görüşmelerindeki başarısızlığı eklenince oyları düşmüştü. Yerleşimlerden çekilmesi, Golan'ı verme karşılığında Suriye'yle görüşmesi ve Hamas'ın Gazze'yi ele geçirmesi gibi olgular İsrail kamuoyunda *Kadima*'ya yönelik tepkileri artırmıştı. Özellikle sağcı partilerin *Kadima*'nın İsrail'in güvenliğini koruyamayacağına yönelik propagandaları da bu anlamda *Kadima*'yı zora sokuyordu. Ancak Gazze saldırısı,⁶² Hizbullah yenilgisini unutturduğundan *Kadima*'nın oyları arttı ve Şubat 2009'da yapılan seçimlerde *Kadima*'nın yeni Lideri Livni'nin *Kadima*'sı 28 sandalye elde etti.⁶³ Ancak bu *Kadima*'nın hükümet kurmasına yetmedi. Zira 2009 seçimlerinde İsrail sağ önemli başarı elde etti. Bir anlamda İsrail seçmeni özellikle Filistin'e yönelik politikalarda aşırı sağcı politikalara destek vermeye başladı. Bu seçimde merkez ve sol partiler 55 milletvekili

⁶¹ Kerim Balcı, *Mehmet Gündem'in Kerim Balcı ile yaptığı Röportajdan*, 12.01.2009, <http://yenisafak.com.tr/roportaj/?t=12.01.2009&i=162203>, indirme tarihi 24 Mayıs 2010.

⁶² Bölme, *a.g.m.*, s.4-18.

⁶³ Bkz Tablo 10.

çıkartırken sağ partiler 65 milletvekili elde etti.⁶⁴ Bu tablo, her ne kadar birinci parti olarak çıksa da, *Kadima*'nın hükümet kuracak koalisyonu oluşturacağını gösteriyordu. Nitekim hükümeti barış görüşmelerine karşı duruşuyla bilinen *Likud* lideri Benyamin Netanyahu kurdu. Koalisyona, Savunma Bakanlığını kaybetmek istemeyen *İşçi Partisi* Barak da katıldı. Seçimlerde 13 sandalye ile en başarısız sonucu alan *İşçi Partisi*'nin barış sürecine karşı olan bir koalisyonda yer alması *İşçi Partisi*'nin geldiği noktayı göstermesi açısından ilginç olsa gerek. Koalisyon'un diğer ortağı ise Hamas, İran ve komşu Araplara karşı sert söylemleri ile öne çıkıp 15 sandalye elde eden Lieberman'ın *Evimiz İsrail Partisi* oldu. 11 Sandalye elde eden *Şas* ile 3 sandalye elde eden Yahudi Evi Partisi koalisyonun diğer ortakları oldu.

Sonuç olarak Şaron sonrası dikkate alındığında görülen o ki İsrail seçmeni gittikçe radikal partilere doğru kaymaya başladı. Buna paralel olarak en azından diğer partilere göre barışın daha rahat konuşulabildiği sol yelpazedeki *İşçi Partisi* de bu çizgiden çok uzak noktalara doğru giderek aşırı sağcı politikaları destekler oldu. *İşçi Partisi*'nin Netanyahu hükümetinde yer alması ve Netanyahu'nun politikalarına destek vermesi İsrail siyasetinin ve seçmeninin geldiği tehlikeli noktayı göstermesi açısından önemli olsa gerek.

Korku psikolojisinin hâkim olduğu/kılındığı İsrail toplumunda barış yanlısı söylemler güvenlik endişesini artırdığından barış politikalarını gündemine alan partiler iktidara gelseler dahi -Kadima iktidarı örneğinde olduğu gibi - son noktada iktidarlarının devamı açısından kolaylıkla barış karşıtı bir noktada yer alabiliyorlar. İlginç noktalardan bir tanesi de *İşçi Partisi*'nin dahi barışa yönelik söylemlerinin sağa doğru kaymaya başlaması ya da sağcı politikalara destek vermesi oldu. Bir anlamda İsrail tarafında barış görüşmelerini doğru zeminde yürütebilecek siyasi bloktan yoksun gibi duruyor.

⁶⁴ Serhat Erkmen, "İsrail'deki Seçim Sonuçları ve Türk-İsrail İlişkilerine Etkileri", *Ortadoğu Analiz*, no. 2, Şubat 2009, s. 1-2.

EKLER

Tablo 1: 17 Mayıs 1977 Knesset Seçim Sonuçları

Partiler	% Oy Dağılımı	Sandalye Sayısı
Likud	33.4	43
Alignment	24.6	32
Democratic Movement for Change	11.6	15
National Religious Party (Mafdal)	9.2	12
Hadash	4.6	5
Agudat Yisrael	3.3	4
Plato Sharon	2.0	1
Shlomzion	1.9	2
Mahaneh Sheli	1.6	2
United Arab List	1.4	1
Po'alei Agudat Yisrael	1.3	1
Ratz	1.2	1
Independent Liberals	1.2	1
Black Panthers	0.14	*
The New Generation	0.1	*
Kach	0.25	*
Women's Party	0.3	*
Arab Reform Movement	0.3	*
Beith Yisrael	0.5	*
Coexistence with Justice	0.06	*
Zionist Panthers	0.1	*
Zionist and Socialist Renewal	0.8	*

* %1 barajını aşmadığından Knesset'te temsil hakkı kazanamadı.

Kaynak: Peretz, Don, "The Earthquake-Israel's Ninth Knesset Elections," *The Middle East Journal*, Vol. 31, No. 3 (Summer, 1977), s.254.

Tablo2: 23 Temmuz 1992 Knesset Seçim Sonuçları

Partiler	% Oy Dağılımı	Sandalye Sayısı
Labor (İşçi Partisi)	34.7	44
Likud	24.9	32
Meretz	9.6	12
Tsomet	6.4	8
National Religious Party	5.0	6
Shas	4.9	6
Yahadut Hatorah	3.3	4
Hadash	2.4	3
Moledet	2.4	3
Arab Democratic Party	1.6	2
Tehiya	1.2	*
Progressive List for Peace	1.2	*
New Liberal Party	0.6	*
Geulat Israel	0.5	*
Democracy and Aliyah	0.4	*
Pensioners and Immigrants	0.3	*

Mortgage victims	0.2	*
Picanti	0.1	*
Torah and Land	0.1	*
On Wheels (taxi Drivers)	0.1	*
Women	0.1	*
The Hope	0.1	*
Law of Nature	0.1	*
Israeli Renaissance Movement	0.1	*
Tsippor	0.0	*

* %1,5 barajını aşamadığından Knesset'te temsil hakkı kazanamadı.

Kaynak: Smooha, Sammy and Peretz, Don, "Israel's 1992 Knesset Elections: Are they Critical?", *The Middle East Journal*, Vol. 47, No. 3, Summer 1993, s. 450.

Tablo3: 1996 Başbakanlık Seçimleri

Başbakan Adayları	Aldığı Oy Oranı
Benyamin Netanyahu	50.5 %
Şimon Perez	49.5 %

Tablo4: 29 Mayıs 1996 Knesset Seçim Sonuçları

Partiler	% Oy Dağılımı	Sandalye Sayısı
Labor	27.5	34
Likud-Gesher-Tsomet	25.8	32
Shas	8.7	10
National Religious Party	8.1	9
Meretz	7.5	9
Yisrael Be'aliyah	5.8	7
Hadash	4.4	5
Yahadut Hatorah	3.3	4
The Third Way	3.2	4
United Arab List	3.0	4
Moledet	2.4	2

Tablo5: Mayıs 1999 Başbakanlık Seçimleri

Başbakan Adayları	Aldığı Oy Oranı
Ehud Barak	56.08
Binyamin Netanyahu	43.92

Tablo 6: Mayıs 1999 Knesset Seçim Sonuçları

Partiler	% Oy Dağılımı	Sandalye Sayısı
One Israel	20.2%	26
Likud	14.1%	19
Shas	13%	17
Meretz - Democratic Israel	7.6%	10
Yisrael Ba' aliyah	5.1%	6
Shinui	5%	6
The Center Party	5%	6
National Religious Party	4.2%	5
United Torah Judaism	3.7%	5
United Arab List	3.4%	5
National Unity (HaIchud HaLeumi)	3%	4
Democratic Front for Peace and Equality (Hadash)	2.6%	3
Israel Our Home (Yisrael Beiteinu)	2.6%	4
National Democratic Alliance (Balad)	1.9%	2
One Nation - for Israeli Workers and Pensioners	1.9%	2
Penina Rosenblum	1.3%	**
Power for Pensioners (Koah LaGimlaim)	1.1%	**
The Green Leaf Party	1%	**
The Third Way	0.7%	**
Israel Green Party (HaYerukim)	0.4%	**
Hope (Tikva)	0.2%	**
The Casino Party	0.1%	**
Lev - Immigrants for Israel	0.1%	**
The Negev Party	0.1%	**
Tzomet - The Movement for Renewed Zionism	0.1%	**
The Natural Law Party	*	**
The Progressive Center Party (for Romanian immigrants)	*	**
Democratic Action Organization (Daam)	*	**
The New Arab Party	*	**
Men's Family Rights	*	**
Tradition of the Fathers (Moreshet Avot)	*	**

* %0.1'den daha az oy alanlar

** %1,5 barajını aşamadığından Knesset'te temsil hakkı kazanamadı.

Tablo 7: 2001 Başbakanlık Seçim Sonuçları

Başbakan Adayları	Aldığı Oy Oranı
Ariel Şaron	%62.6
Ehud Barak	37.2

Tablo 8: 28 Ocak 2003 Knesset Seçim Sonuçları

Partiler	% Oy Dağılımı	Sandalye Sayısı
Likud	29.39	38
Labor-Meimad	14.46	19
Shinui	12.28	15
Shas	8.22	11
HaIchud HaLeumi	5.53	7
Meretz	5.21	6
National Religious Party	4.2	6
Yahadut Hatorah	4.29	5
Hadash	2.98	3
Am Ehad	2.76	3
BaLaD	2.26	3
Yisrael B'Aliya	2.15	2
United Arab List	2.08	2
Green Leaf Party	1.0%	*
Herut	1.1%	*
Progressive National Alliance	0.7%	*
Green Party	0.4%	*
Yisrael Aheret	0.2%	*
Ahavat Yisrael	0.2%	*
Tzomet	0.1%	*
Center Party	0.1%	*
Organization for Democratic Action	0.1%	*
Citizen and State	0.1%	*
Men's Rights in the Family	0.1%	*
Lahava	0.1%	*
Za'am	0.1%	*
Leeder	0.1%	*

* %1,5 barajını aşamadığından Knesset'te temsil hakkı kazanamadı.

Kaynak: http://www.knesset.gov.il/deSCRIPTION/eng/eng_mimshal_res16.htm

Tablo 9: 28 Mart 2006 Knesset Seçim Sonuçları

Partiler	% Oy Dağılımı	Sandalye Sayısı
Kadima	22.0	29
Labor-Meimad	15.1	19
Shas	9.5	12
Likud	9.0	12
Yisrael Beitenu	9.0	11
Ichud Leumi - Mafdal	7.1	9
Gil	5.9	7
Torah and Shabbat Judaism	4.7	6
Meretz	3.8	5
United Arab List - Arab Renewal	3.0	4
Hadash	2.7	3
National Democratic Assembly	2.3	3

Kaynak: http://www.knesset.gov.il/deSCRIPTION/eng/eng_mimshal_res17.htm

Tablo 10: 10 Şubat 2009 Knesset Seçim Sonuçları

Partiler	% Oy Dağılımı	Sandalye Sayısı
Kadima	22.5	28
Likud	21.6	27
Yisrael Beitenu	11.7	15
Labor	9.9	13
Shas	8.5	11
United Torah Judaism	4.4	5
Ra'am-Ta'al	3.4	4
Ichud Leumi	3.3	4
Hadash	3.3	4
New Movement - Meretz	3.0	3
Habayit Hayehudi	2.9	3
National Democratic Assembly - Balad	2.5	3

Kaynak: http://www.knesset.gov.il/deSCRIPTION/eng/eng_mimshal_res18.htm

Kaynakça

- Arı, Tayyar, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu*, Alfa, İstanbul, 2004.
- Balcı, Kerim *Mehmet Gündem'in Kerim Balcı ile yaptığı Röportajdan*, 12.01.2009.
- Bick, Etta, "Sectarian Party Politics in Israel: the Case of Yisrael Ba'Aliya, the Russian Immigrant Party", *Israel Affairs*, 4: 1, 1997, s.121-145.
- Bishara, Marwan, *Filistin/İsrail: Barış veya Irkçılık* (çeviren, Ali Berktaş), Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003.
- Bölme, Selin M., "Gazze'de Katliam: Türkiye, Ortadoğu ve Filistin Sorunu", *Seta Analiz*, Ocak 2009, s. 3-18.
- Brown, Cameron S., "Israel's 2003 Elections: A victory for the Moderate Right and Secular Center", *Middle East Review of International Affairs*, Vol. 7, No.1, (March, 2003), s. 77-94.
- Çağlayan, Selin, *İsrail Sözlüğü*, İletişim, İstanbul, 2004.
- Drake, Laura, "A Netenyahu Primer", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 26, no. 1 (Autumn 1996), s. 58-69.
- Erkmen, Serhat, "İsrail'deki Seçim Sonuçları ve Türk-İsrail İlişkilerine Etkileri", *Ortadoğu Analiz*, no. 2, Şubat 2009, s. 1-11.
- Freedman, Robert O., Religion, Politics, and the Israeli Elections of 1988, *Middle East Journal*, Vol. 43, No. 3, Summer, 1989, s. 406-422.
- Hadar, Leon T., The 1992 Electoral Earthquake and the Fall of the "Second Republic", *Middle East Journal*, Vol. 46, No. 4, Autumn 1992, s. 594-616.
- Hilal, Jamil, " Hamas's Rise as Charted in the Polls, 1994-2005", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 35, No. 3 (Spring 2006), s. 6-19.
- Kaptanoğlu, Neslihan, "İsrail Seçimlerine Bir Bakış: Bu Seçimler Barış Süreci İçin Ne İfade Ediyor?" s.1-7, http://www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/IsraelElectionV05_2.pdf, Erişim Tarihi, 11 Haziran 2010
- Khalidi, Walid, "The Prospects of Peace in the Middle east", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 32, no.2 (Winter 2003), s. 50-62.
- Marcus, Jonathan, "Israel's general Election: realignment or upheaval", *International Affairs*, Vol. 68, No.4, October 1992, s. 694-95.
- Morris, Benny, "Israel's Elections and Their Implications", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 26, No. 1 (Autumn 1996), s. 70-81.
- Owen, Richard & Sluglett, Peter, "Israel", Peter Sluglett and Marion Farouk-Sluglett (eds), *Guide to the Middle East: The Arab World and its Neighbours*, Times Book, London, 1996.
- Özdemir, Hikmet, "Başbakanın Doğrudan Seçimi", *G.Ü. İ.İ.B.H. Dergisi*, 4/2000, s. 89-120.
- Peretz, Don and Doron, Gideon, "Israel's Elections: A Second Political Earthquake?" *The Middle East Journal*, Vol. 50, No.4, Autumn 1996, s. 529-546.
- Peretz, Don, "The Earthquake-Israel's Ninth Knesset Elections," *The Middle East Journal*, Vol. 31, No. 3 (Summer, 1977), pp. 251-266.
- Peretz, Don and Smooha, Sammy, "Israel's Twelfth Knesset Election: An All-Loser Game", *Middle East Journal*, Vol. 43, no. 3 (Summer 1989), s 388-405.
- Peters, Joel and Kook, Rebecca, "The 1999 Israeli Elections", *Mediterranean Politics*, Vol. 4, No. 2 (Summer 1999) s. 193-98.
- Roumani, Maurice M., The Sephardi Factor in Israeli politics, *Middle East Journal*, Vol. 42, no. 3, Summer 1988, s. 423-435.
- Said, Edward, *Oslo'dan Irak'a ve Yol Haritası* (Çeviri Murat Uyrukulak), Agora Kitaplığı, İstanbul, 2005.
- Seydi, Süleyman, "Filistinli Mülteciler Sorunu", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*?, sayı 10, 2004, s. 77-92.

- Smootha, Sammy and Peretz, Don, "Israel's 1992 Knesset Elections: Are they Critical?", *The Middle East Journal*, Vol. 47, No. 3, Summer 1993, s. 444-463.
- Türköne, Mümtaz'er (ed.), *Siyaset*, Lotus yayınları, İstanbul, 2008.
- Yılmaz, Türel, *Uluslar arası Politikada Ortadoğu*, Barış Platin Kitabevi, Ankara, 2009.
- Yılmaz, Mehmet, *MAFDAL: Radikal Sağın İsrail Dış Politikasına Etkisi*, Zaman Kitap, İstanbul, 2003.
- Warshawski, Michael, "Letter from Israel: Reflections on the Recent Elections", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 29, no.1 (Autumn 1999), s.58-65.
- Warschawski, Michael, "The 2006 Israeli Elections: A Drive to Normalcy and Separation", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 35, no. 4 (Summer 2006) s. 44-53.
- The Electoral System in Israel,
http://www.knesset.gov.il/description/eng/eng_mimshal_beh.htm, Erişim Tarihi: 06.06.2004.